

Szydlik, Robert

"Wojska balonowe. Legionowo 1897-1939", Jacek Szczepański, Pruszków 2004 : [recenzja]

Rocznik Mazowiecki 17, 184-186

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jacek Szczepański,
Wojska balonowe. Legionowo 1897–1939,
Oficina Wydawnicza „Ajaks”, Pruszków 2004,
s. 167, tabl., ilustr.

Nie sposób pojąć fenomenu tej publikacji bez krótkiego choćby przedstawienia postaci jej autora, niespokojnego ducha badawczego stale poszukującego archiwalnych fotografii, map, wojskowych dokumentów pochodzących z tej nieodległej epoki, gdy w wielu mazowieckich miastach stacjonowały wojska carskie. Przełom XIX i XX wieku to umowny punkt w naszych dziejach, od którego Jacek Szczepański rozpoczyna swoje poszukiwania. Kilkanaście lat temu dzisiejszy autor *Wojsk balonowych*, z dyplomem maturalnym w ręku, rozpoczynał naukę w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Łączności w Zegrzu. Po dwóch latach zmienił jednak życiowe plany i ostatecznie w roku 1998 ukończył studia w... Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego.

Akademickie pasje Jacka Szczepańskiego wykraczały jednak poza historię filozofii, a jego głodu lektur nie mogła zaspokoić wydziałowa czytelnia. W tamtych latach Szczepański intensywnie zajmował się także badaniami historycznymi, a ich pierwszym owocem była książka *Obóz Hurki*¹, stanowiąca pierwszą próbę monograficzną dawnego carskiego garnizonu w Legionowie. Autor publikował równocześnie w periodykach (np. „Zeszytach Naukowych OTN”²) czasopismach historycznych („Spotkania z zabytkami”, „Polis”), prasie lokalnej. W latach 1997–1999 swoje historyczne pasje realizował także jako dziennikarz redagujący kolumnę historyczną *Warszawa wspomnień* w „Życiu Warszawy”. Jako świeżo upieczony absolwent UW skierował swoje kroki na seminarium doktorskie z zakresu historii prowadzone przez P.T. profesorów Adama Dobrońskiego i Michała Gnатовskiego na Uniwersytecie w Białymstoku. W tym czasie ukończył też na UW Podyplomowe Studia Historyczne i Podyplomowe Studia Muzealne oraz opublikował dwuczęściowy album *Powiat Legionowski na dawnej pocztówce*³ (stworzony na podstawie własnych zbiorów archiwalnych).

Długo można by jeszcze przytaczać publikacje Jacka Szczepańskiego, a także wymieniać nazwy Towarzystw i Klubów, do których należy (bądź które współtworzył) ten legionowski historyk i muzealnik (kieruje placówką Zbiory Historyczne Miasta Legionowa, jest sekretarzem redakcji „Rocznika Legionowskiego”). Ale teraz nie to pozostaje w centrum naszego zainteresowania, które kierujemy na jego najnowszą książkę wydaną jesienią 2004 roku, a zatytułowaną *Wojska balonowe. Legionowo 1897–1939*.

¹ J. Szczepański, *Obóz Hurki. Dzieje garnizonu w Legionowie do 1918 r.* (pod kier. płk. prof. R. Bochenka), Towarzystwo Przyjaciół Legionowa, Legionowo 1997, s. 128. tabl., ilustr.

² J. Szczepański, *Cerkwie Pułkowe w Ostrołęce*, „Zeszyty Naukowe” 1996, nr X, s. 142-145 (Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe).

³ J. Szczepański, *Powiat Legionowski na dawnej pocztówce* (I), Legionowo 2000, s. 71, ilustr.; J. Szczepański, *Powiat Legionowski na dawnej pocztówce* (II), Legionowo 2002, s. 74, ilustr.

Bez przesady można powiedzieć, że jest to pozycja wyjątkowa wśród publikacji z zakresu historii wojskowości w Polsce. Praca – stworzona przez jednego autora – nosi wszelkie znamiona dzieła przygotowywanego pieczołowicie w ciągu wieloletnich, wnikliwych badań. W książce tej nie brak bowiem ani odniesień do literatury przedmiotu, skądinąd skąpej w Polsce, ani szeroko zakrojonych badań archiwalnych i terenowych. Autor (wyróżniony w 2003 roku w konkursie im. Prof. A. Gieysztora na najlepsze *Masoviana*) podjął się nie pierwszej w życiu pionierskiej eksploracji źródeł nieznanych dotąd innym badaczom. Dotarł do materiałów Centralnego Archiwum Wojskowego oraz dokumentów i pamiątek znajdujących się w posiadaniu rodzin dawnych legionowskich baloniarzy i – na podstawie rozsypanych zbiorów dokumentów, zdjęć i pamiątek – odtworzył dzieje baloniarstwa wojskowego w Jabłonie (dziś należącej do Legionowa) od czasu sformowania pierwszych oddziałów balonowych w roku 1897 aż do wybuchu drugiej wojny światowej. Jacek Szczepański na szczęście nie popełnił grzechu głównego historyków zajmujących się wojskowością. Nie ograniczył się do aspektów militarnych baloniarstwa, nie skupił swojej uwagi wyłącznie na wojskowym zastosowaniu balonów i udziale wojsk balonowych w wojnie rosyjsko-japońskiej, I wojnie światowej i planach związanych z niezrealizowanymi zadaniami rozpoznawczymi oddziałów balonowych w kampanii wrześniowej. Koniec historii tu przedstawionej to dalsze losy żołnierzy formacji balonowych po klęsce roku 1939, ale w rozdziałach wcześniejszych autor sporo miejsca poświęcił także szeroko rozumianej kulturze środowiska baloniarzkiego oraz sportowi balonowemu: krajowym i międzynarodowym sukcesom polskich baloniarzy – Zbigniewa Burzyńskiego, Franciszka Hynka, Władysława Pomaskiego, Władysława Wysockiego, Antoniego Janusza i Franciszka Janika – którzy czterokrotnie, w tym przez trzy lata z rządu (1933, 1934, 1935 i 1938), zwyciężali w Międzynarodowych Zawodach Balonów Wolnych o Puchar im. Gordona Bennetta.

Przed ukazaniem się tej publikacji krajowa literatura z zakresu historii aeronautyki ograniczała się w zasadzie do opracowań encyklopedycznych oraz niewielkich szkiców i artykułów rozproszonych w przeróżnych periodykach, pracach zbiorowych z zakresu historii wojskowości i innych. Z pełną świadomością wagi słów, stwierdzić należy, że *Wojska balonowe* Jacka Szczepańskiego to pierwsza tak obszerna publikacja naukowa, systematyzująca wiedzę na temat baloniarstwa w Polsce. Bo choć osią centralną książki są kolejne formacje wojskowe – najpierw carskie, później polskie – stacjonujące niegdyś na terenie dzisiejszego Legionowa oraz legionowskie zakłady balonowe (działające pod różnymi nazwami), to w książce nie brak faktów i danych syntetyzujących wiedzę na temat pozostałych ośrodków baloniarstwa w Polsce.

Wojska balonowe to pozytywny przykład badawczej pasji. Praca ta może bowiem zachęcić innych autorów do sięgania po tematy mniej popularne, do wychodzenia poza utarte schematy czytania i pisania historii, wychodzenia poza wąskie widzenie omawianych zjawisk i wydarzeń historycznych, tak by osadzać je w jak najszerszym kontekście: naukowym, historycznym, społecznym, kulturowym.

Szacunek dla nakładu pracy włożonej przez autora nakazuje sformułowanie także uwag krytycznych. W tych fragmentach, które odnoszą się bezpośrednio

do zagadnień wojskowych, autorowi nie udało się uciec od wojskowego żargonu, od konstrukcji leksykalnych i składniowych, które są mało czytelne nie tylko dla przeciętnego czytelnika, ale mogą stanowić wyzwanie także dla historyka. W kilku miejscach wypadałoby wyjaśnić znaczenie używanych skrótów i zadbać, by nagromadzenie faktów i liczb nie tworzyło wypowiedzi suchej i hermetycznej. Tyle odnośnie uwag formalnych, które nie przesłaniają nam jednak podstawowego faktu: *Wojska balonowe. Legionowo 1897–1939* to książka wnosząca nowe i cenne wartości poznawcze.

Praca ta stała się podstawą rozprawy doktorskiej Jacka Szczepańskiego. Autor zdobył tytuł naukowy doktora, broniąc pracy 9 czerwca 2005 roku na Uniwersytecie w Białymstoku.

Robert Szydlik